

УДК 347.963
ББК 67.72
П78

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
асистент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент Я. О. Ковальова;
асистент Ю. О. Ремескова

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

Проблеми реформування прокуратури : матеріали всеукр. наук.-
П78 практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич
(голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. –
224 с.

ISBN 978-966-937-018-1

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми реформування прокуратури», яка відбулася 15 квітня 2016 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців у галузі теорії прокурорської діяльності, практичних працівників органів прокуратури та суду. До збірника включено доповіді учасників конференції з різноманітних аспектів організації і діяльності прокуратури.

Для науковців, викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, практичних працівників органів прокуратури, суду, інших правоохоронних органів, адвокатів та усіх, хто цікавиться проблемами прокуратури.

УДК 347.963

ББК 67.72

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)
ISBN 978-966-937-018-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2016

4. Генеральна прокуратура України. 21.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/reforms?_m=publications&_t=cat&id=115504

Білецька Г. А.,

кандидат медичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ У РОЗСЛІДУВАННІ КАТАСТРОФ

Судова медицина – це медична наука, що являє собою сукупність знань та спеціальних методів дослідження, які використовуються для вирішення конкретних експертних завдань та питань медико-біологічного характеру, що виникають у діяльності слідчих, прокурорів та суддів.

Значення судової медицини добре висловив ще в 1901 р. видатний вчений, за підручниками якого навчалися кілька поколінь судових медиків Європи, в тому числі й України, Е. Гофман. Він писав: «Якщо ми уявимо собі, наскільки велике число судових розглядів, у яких участь судового лікаря необхідна, якщо ми візьмемо до уваги, що в більшості таких випадків весь подальший хід судової справи і, головним чином, той чи інший вирок залежать від дослідження і висновків судового лікаря, що таким чином йому довіряють не тільки першорядної важливості громадські інтереси, але також і особисту долю, честь і свободу, а іноді – життя зацікавлених осіб, то навряд чи потрібно наводити докази на користь великого значення судової медицини» [1].

Знання основ судової медицини необхідно для юриста як представника слідства, прокуратури та суду. Вже при призначенні експертизи, використовуючи ці знання, він повинен уміло та раціонально поставити перед фахівцем питання і точно сформулювати, скласти план розслідування. Вивчаючи висновок експерта, правознавець повинен правильно, критично оцінити його, а якщо виникли сумніви щодо правильності або повноти отриманих даних – зобов'язаний вжити заходів до уточнення або зміни питань, призначаючи додаткову або повторну експертизу, направ-

ляючи нові речові докази, або за участю експерта провести ту чи іншу слідчу дію. Для цього необхідно знати можливості судово-медичної експертизи, сучасні методи дослідження.

Судова медична експертиза – складний багатоетапний процес, який вимагає від експерта не лише фахових знань, але й дотримання під час виконання її певного алгоритму, що дозволяє зробити обґрунтовані висновки. Але будь яка експертиза є процесом співпраці експерта та особи, яка призначила експертизу. Таким чином, знання правником основ судово-медичної експертизи дозволяє більш ефективно виконати ним свої обов'язки, серед яких велике місце займають розслідування різного роду катастроф.

Сьогодення характеризується підвищеною кількістю випадків стихійних лих, терористичних актів, великомасштабних техногенних катастроф (особливо у випадках наявності поряд із населеними пунктами газо- і нафтопроводів, електростанцій, ємностей зі зрідженим газом, потужних виробничих комплексів, що містять запаси сильно дієвих отрут, легкозаймистих паливно-мастильних, вибухових речовин тощо), які створюють загрозу здоров'ю та життю значній кількості людей. Кожна з таких надзвичайних ситуацій має свої особливості за видом, масштабом, дією вражаючих чинників. Саме це й визначає кількість людських жертв і характер ушкоджень, а також обсяг судово-медичної експертизи й необхідні для цього сили та засоби.

За рекомендацією Всесвітньої організації охорони здоров'я [2] катастрофи поділяються на чотири основні групи: 1) метеорологічні – бурі (урагани, циклони, смерчі, бурани), морози, незвичайна жара, посуха тощо; 2) телуричні й тектонічні – землетруси, виверження вулканів; 3) топологічні – повені, сніжні та гірські обвали, зсуви, селі тощо; 4) техногенні – вихід із ладу технічних споруд (гребель, тунелів, будинків, шахт), пожежі, вибухи, аварії корабля, аварії на залізничному й іншому транспорті, отруєння води в системі водопостачання отруйними та сильнодіючими речовинами, вибухи й викиди на атомних електростанціях або токсичних речовин на виробничих установках і хімічних підприємствах. Окрім того, катастрофи поділяються залежно від рівня управління ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації й залучення додаткових сил і засобів: 1) місцеві (об'єктові); 2) територіальні (район, місто, область); 3) регіональні (міжрегіональні), республіканські, глобальні.

З точки зору організації медичних заходів щодо ліквідації наслідків нещасного випадку, можна кваліфікувати види зон масового ураження

незалежно від причин їхнього виникнення на такі: зона травматичного ураження (із переважанням механічної травми, термічної травми, вогнепальною чи холодною зброєю); зона хімічного ураження; зона радіаційного ураження; зона інфекційного ураження (епідемічна зона); зона змішаного ураження; інші зони.

Найсуттєвішими завданнями судово-медичних експертів під час експертизи трупів, що виявлені в зоні масової загибелі людей є визначення причини їх смерті та ідентифікація людей.

Ідентифікація особи (ототожнення) – визначення спеціальними методами тотожності суб'єкта конкретній особі за розпізнавальними ознаками та особливостями, що його характеризують. Ідентифікація особи застосовується в слідчій та судовій практиці. Вона є необхідною у разі знайдення невпізнаних трупів, частин трупа, кісткових залишків тощо. Для виконання її використовують словесний портрет, «фоторобот», дані дактилоскопії (дерматогліфіки), антропометрії, фрагменти системи Бертілльона, особливі прикмети тощо. До компетенції судово-медичних експертів під час ідентифікації особи належить дослідження трупа, частин трупів, кісток та кісткових залишків, крові, сперми та їх слідів, волосся, нігтів, а також інших частин та виділень організму, виконання генотипоскопічної експертизи, фото суміщення тощо.

Встановлення особи людини є однією з найважливіших задач в роботі правознавців. Під час виконання судово-медичної ідентифікації використовують положення теорії криміналістичної ідентифікації, тобто об'єктом, що ідентифікується, є особистість (індивідуальність) людини. У більшості випадків під ідентифікацією особи слід розуміти процес визначення основних установочних даних людини відносно невідомого нам об'єкта [3].

Таким чином, ідентифікація особистості людини в переважній більшості випадків вимагає від фахівця виконання задачі з порівняння об'єктів, одного відомого (відомо, що він належить певній особі), а іншого – невідомого. В якості невідомого об'єкта в цьому випадку експертиз для судово-медичного експерта бувають: жива людина, труп людини, труп в стані посмертних або травматичних змін, частини трупа, кров, виділення людини, волосся, шматочки біологічної тканини, контактні відбитки поверхонь тіла (окремих органів) людини, фотографії та відеозображення людини, інші об'єкти ідентифікації людини (електрокардіограми, рентгенограми тощо).

Генотипоскопічний аналіз дозволяє провести ототожнення осіб, підозрюваних у скоєнні зґвалтування, убивства, тих, що причетні до розчленування та приховування трупа, викрадення дітей, торгівлі внутрішніми органами тощо. Коли є труднощі у визначення належності знайдених частин до одного трупа та в разі розслідування так званого «убивства без трупа», можна брати для аналізу ДНК у близьких родичів потерпілого.

Для ідентифікаційного дослідження з метою ідентифікації особи можна використовувати не лише дані дактилоскопії, але й за відбитками шкіри лоба, носа, губ тощо. Це зумовлено тим, що практично кожна ділянка шкіри людини має свої індивідуальні особливості, що використовується в криміналістиці. З метою ідентифікації особи виконують також дослідження ферментів – ізоферментну диференціацію об'єктів біологічного походження.

Особливі прикмети – це особливості, що виокремлюються під час огляду трупа або живої особи; бувають у вигляді бородавок, ластовиння, пігментних плям, зони депігментації, жировиків, рубців, а також татуювань, пороків розвитку (дефекти носа, губ, щік, піднебіння, вух, пальців), інших фізичних вад (кукса та протез, викривлення хребта – кіфоз чи сколіоз), потоншення та вкорочення кінцівок, клишоногість, плоскостопість), різних патологічних процесів (пухлин, виразок, свищів, грижі, екзем, набряків тощо). Серед особливих прикмет певне місце займають татуювання. Також важливе значення для виконання ідентифікації мають словесний портрет (в т. ч. «фоторобот»), опис одягу, пізнавальна фотографія, визначення групи крові, дактилоскопія, надзвичайно інформативною є генотипоскопічна експертиза.

Пізнавальна фотографія, словесний портрет та дактилограми використовуються з метою ідентифікації невідомої особи.

Використана література

1. Учебник судебной медицины / Э. Р. фон Гофман. – Пантелев Л. Ф., 1887. – 767 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://static.my-shop.ru/product/pdf/118/1175371.pdf>.

2. Классификация катастроф и их краткая характеристика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/life/00140280_0.html.

3. Мего-Інфо – Юридична бібліотека № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mego.info/матеріал/4-процес-процедура-ідентифікаційних-досліджень>. – Заголовок з екрана.